

Boekbespreking

A. D. de Groot, *Academie en Forum Over hoger onderwijs en wetenschap*. Boom, Mepel/Amsterdam, 1982, 280 pag., f 39,50, ISBN 90-6009-508-1.

De auteur die in 1984 zeventig wordt, behoort in Nederland en daarbuiten tot de meest prominente psychologen en onderwijskundigen. Zijn dissertatie over het denken van de schaker bezorgde hem in de kringen van de cognitieve psychologen een internationale reputatie. Hoewel het proefschrift in 1965 al bijna 20 jaar 'oud' was, verscheen in dat jaar toch nog een Engelse vertaling daarvan, terwijl het in 1978 nog de moeite waard bleek om een tweede (Engelse) druk te krijgen. Zijn boek *Methodologie* (1961) is na meer dan 20 jaar nog steeds een bijdeeltijdse samenvatting van de complexe methodologie van het sociaalwetenschappelijk onderzoek.

De Groots nieuwe boek bevat 12 hoofdstukken waarvan 10 eerder 'los' als artikel, oratie of rede werden gepubliceerd in de jaren 1971-1981. Voor degene die de publikaties van De Groot de laatste 10 jaar heeft bijgehouden, bevat het boek niets nieuws. Wie dat niet heeft gedaan, kan met dit boek weer opnieuw – de *Methodologie* heeft zij/hij ongetwijfeld moeten lezen – met de (in ieder geval mij) altijd weer boeiende inzichten van deze helder formulerende auteur kennis maken.

De grootheid van de auteur ligt m.i. meer in de consequentie van de methode die hij in de behandeling van elk onderwerp toepast dan in zijn ideeën. In cartesisaanse stijl worden door hem de problemen zo uiteengerafeld dat elke geïnteresseerde (ontwikkelde) leek hem op de voet door het probleemgebied kan volgen. Helaas is het ondoenlijk om in het korte bestek van een recensie recht te doen aan de nauwkeurigheid en zorgvuldigheid waarmee De Groot ook weer in zijn nieuwste boek te werk gaat.

In het eerste deel van het boek staan de (re)organisatie- en selectieproblematiek van het hoger onderwijs – de Academie – centraal. De thema's zijn: 30 jaar onderwijsresearch (1945-1975), selectie in het hoger onderwijs, herprogrammering, landelijke onderwijsvernieuwing, verbetering van het hoger onderwijs en Nederland anno 1982. De Groot weet zeer aannemelijk te maken dat menselijke individuen qua intelligentie zeer grote en meestal onoverbrugbare verschillen vertonen. In het welvarende Westen hebben individuen voldoende gelegenheid om hun intel-

ligentie-plafonds te bereiken. De wetenschap moet het echter hebben van de hoogstbegaafden. Daar het bedrijven van wetenschap van vitaal belang is voor onze Westerse cultuur moeten de minder begaafden zo weinig mogelijk de kans krijgen om ten koste van de meer begaafden de steeds schaarser en duurder wordende plaatsen in het wetenschappelijk bedrijf te bezetten. Daarom is selectie onvermijdelijk. De Nederlandse samenleving is door haar sociopolitieke structuur (men denke aan de verzuijing en de invloed van het 'wishful' progressief denken) geneigd te 'vergeten' dat de wetenschap drijft op een 'harde' intelligente inzet en niet op de 'zachte' a priori's van confessie en/of politieke ideologie. De Groot is voorstander van een gedifferentieerd horizontaal (hoger) onderwijssysteem waarin de meer en minder begaafden hun eigen plaats in meer en minder excellente onderwijs- en onderzoekinstellingen kunnen vinden door middel van een 'natuurlijke' selectie. De Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk hebben een dergelijk systeem. De vraag bij analyses als bovenstaande is natuurlijk of men een amerikaansachtig systeem in huis kan halen zonder dat daarvoor een amerikanisering van de samenleving plaats vindt.

Ruim 3¹/₂ jaar geleden verschenen er kort na elkaar twee interviews met de auteur in NRC Handelsblad (19-1-'80) en Intermediair (8-2-'80) waarin hij uitdrukkelijk stelt dat het gezond verstand van de proefpersoon voor hem een belangrijk uitgangspunt is voor het doen van sociaalwetenschappelijk onderzoek. Hij distantieert zich van m.n. Linschotens kruistocht tegen datzelfde gezond verstand in diens *Idolen van de psycholoog* (Utrecht, 1964). In zijn *Methodologie* maakt(e) De Groot al heel aannemelijk dat het gezond verstand van de onderzoeker in het verlengde ligt van dat van de leek (en proefpersoon). De Groots originaliteit ligt m.i. in zijn pogen om het gezond verstand van de wetenschapsbeoefenaar binnen de perken van het redelijke te houden. Het redelijke omvat meer dan harde wiskundige, logische en methodologische wetten en/of regels. Daarnaast is er nog een cognitieve ethiek nodig die de individuele en collectieve hebbelijkheden, wensdromen, fantasieën, stokpaardjes, belangen, etc. van de wetenschapsbeoefenaars onder redelijke controle houdt. De regels van de ethiek heeft De Groot neergelegd in zijn conceptie van de z.g. 'minimale methodologie', het 'mechanisme' dat het wetenschappelijk gedrag van de beoefenaars van de wetenschap zou moeten regelen als zij hun wetenschappelijke producten op de markt of beurs proberen te verhandelen. Ik gebruik hier beurs en markt i.p.v. forum, een begrip dat door De Groot in zijn *Methodologie* al

geïntroduceerd is en dat hij in het tweede deel van het onderhavige boek grondig analyseert. De minimale methodologie wordt beheerst door waarden als objectiviteit, logisch redeneren, helderheid van uitdrukking en intellectuele eerlijkheid, die het mogelijk maken dat kennis kan worden getoetst. De concrete spelregels die uit deze waarden afgeleid kunnen worden, moeten bijdragen om het ideaal waardoor het forum geleid zou moeten worden te verwezenlijken. Dit ideaal lijkt simpel: streef naar een rationele intellectuele consensus. Hoewel De Groot de formulering van het ideaal ontleent aan een artikel van de bekende fysicus en wetenschapsfilosoof John Ziman, staat ook hier natuurlijk het gezond verstand van de leek weer model. Immers: als deskundigen elkaar tegenspreken zijn leken niet geneigd hen au sérieux te nemen!

Waarom is het zo belangrijk dat het forum goed functioneert? Omdat volgens De Groot individuele wetenschapsbeoefenaars in die zin beperkte wezens zijn dat 'hun' kennis van een bepaald gebied voornamelijk door andere beoefenaars verzameld en getoetst is. De wetenschapsbeoefenaar die kennis gebruikt kan in haar/zijn eentje meestal niet deze kennisproductie naar waarde schatten. Voor het laatste zou het Forum (De Groot schrijft het graag met een hoofdletter) – idealiter de verzameling van alle wetenschapsbeoefenaars op een bepaald gebied – moeten én kunnen zorgen. Het Forum zou elk wetenschappelijk produkt met empirische en rationele middelen moeten 'wegen' en als het ware van een koers moeten voorzien. De Groot constateert en analyseert met spijt dat het Forum en de fora in de psychologie en andere sociale wetenschappen niet functioneren op de wijze als hij in zijn visie concipieert. Oorzaken? Een zeer belangrijke is het feit dat 'creativiteit' (in de praktijk vaak moeilijk te onderscheiden van overbodige en vruchteloze 'nieuwheid') zowel maatschappelijk als wetenschappelijk beloofd wordt. Deze creativiteit leidt in de sociale wetenschappen tot – volgens De Groot – een groot aantal onnodige divergenties in 'scholen', stromingen, 'methoden' en begripsvorming. De functie van het forum zou in onze tijd van overmaat aan alles (wetenschapsbeoefenaars, studenten, publikaties, visies, (mini-)theorieën, specialismen, etc.) vooral moeten bestaan in het saneren van de markt, d.w.z. onnodige divergenties verwijderen (bijvoorbeeld door standaardisering van begrippen) en schijnkennis snoeien om echte kennis te laten groeien.

Veel van wat De Groot in deel II van het boek aan de orde stelt, komt pedagogen bekend voor. Brezinka heeft in zijn *Grundbegriffe der Erziehungswissen-*

schaft en Meta-theorie der Erziehung op een vergelijkbare wijze geprobeerd om in de pedagogiek orde op zaken te stellen. Hoe groot het gelijk ook is, dat De Groot en Brezinka vaak aan hun kant hebben, toch zitten de meeste wetenschapsbeoefenaars niet op dit gelijk te wachten. Het gaat in de wetenschap toch vooral ook om het verzinnen van toetsbare intelligente theorieën. Als die er zijn – zoals bijvoorbeeld in de natuurwetenschappen – dan gedragen het Forum en de fora zich ook veel intelligenter. Een interessante vraag die dan voor de hand ligt is: Zijn sociale wetenschappers minder intelligent dan natuurwetenschappers? Of moeten we aan deze vraag een andere laten voorafgaan: Is de sociale werkelijkheid intelligenter dan de natuur?

De Groot's boek lijkt me voor gebruikers van en geïnteresseerden in wetenschap interessanter dan voor de beoefenaars zelf. Hij legt niet alleen op begrijpelijke wijze de zin en onzin van het bedrijf uit, maar ruimt bovendien voor dezelfde gebruikers en geïnteresseerden een belangrijke plaats in binnen zijn 'theorie' van de z.g. *akkoordtheorie*. De laatste houdt grofweg in dat sociaalwetenschappelijke theorieën zowel aanvaardbaar moeten zijn voor de beoefenaars als de gebruikers (en geïnteresseerden in) van wetenschap. Wordt hiermee iets nieuws beweerd of wil hij in andere formuleringen hetzelfde als wat geesteswetenschappelijke pedagogen (nog) steeds (tevergeefs?) proberen? Ik hoop dat De Groot nog de tijd heeft om dat verder uit te werken.

De Academie zal in de komende jaren naar ik aanneem een face-lift ondergaan, niet als gevolg van rationale (deskundige) discussies waar De Groot zo'n groot voorstander van is, doch veeleer als resultante van de slechte economische en financiële positie van de staat, die het merendeel der wetenschapsbeoefenaars van een broodwinning voorziet. De laatste is een belangrijke voedingsbodem voor het gezond verstand, waardoor m.i. rationaliteit altijd de gevangene van andere dan rationele a priori's dreigt te worden. Terecht verzet De Groot zich tegen deze dreiging. Helaas is het een illusie te veronderstellen dat je aan de gevangenschap kunt ontsnappen en daardoor is het 'rationeel' je af te vragen welke vorm van gevangenschap het dragelijkst is. Kortom: niet rationele a priori's zijn onontkoombaar. Wellicht zijn deze te formuleren in een minimale antropologie of minimale maatschappijtheorie.

Samenvattend: het boek is meer dan de moeite waard.

J. Pieters

Mededelingen

Redactioneel

Met ingang van 1 februari 1984 is de samenstelling van de redactie en de redactieraad als volgt gewijzigd:

De huidige redactiesecretaris heeft in verband met een benoeming als hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen zijn functie neergelegd. Hij blijft als lid van de redactieraad actief betrokken bij Pedagogische Studiën.

Drs. S. de Witt is bereid gevonden het redactie-secretariaat over te nemen. Hij heeft reeds eerder (van 1971 tot 1975) het redactie-secretariaat onder zijn hoede gehad, terwijl hij nadien zeer nauw bij het tijdschrift betrokken is gebleven, zowel als lid van de redactie (van 1975 tot 1979) als ook als lid van de redactieraad (van 1979 tot heden).

Drs. A. J. S. van Dam heeft meegedeeld zijn lidmaatschap van de redactieraad, na vele jaren van verbondenheid aan Pedagogische Studiën, te willen beëindigen.

Tot spijt van de redactie trad als gevolg van de poststaking in november jl. ernstige vertraging op in de kopij-verwerking van dit blad, waardoor de laatste nummers later verschenen dan gepland. Een en ander heeft ook nog gevolgen gehad voor de verschijningsdatum van dit nummer.

Informatiemarkt Onderwijsdocumentatie

Op 18 en 19 april 1984 organiseren de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO) en de Vakgroep Onderwijskunde van de Rijksuniversiteit Utrecht (VOU), in samenwerking met de Commissie Onderwijskundige Documentatie (Ministerie van Onderwijs, België), een informatiemarkt over Onderwijsdocumentatie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht (Centrumgebouw Zuid). Dit is een vervolg op de Antwerpse Documentatie Dagen in 1981. Getracht zal worden een zo volledig mogelijk beeld te geven van de mogelijkheden

op het gebied van de onderwijsdocumentatie in al zijn facetten.

Een groot aantal instellingen en bedrijven die diensten verlenen ten aanzien van de onderwijsdocumentatie in de breedste zin van het woord, zullen aan deze informatiemarkt deelnemen. Naast de (nog) niet geautomatiseerde onderwijsdocumentatiebestanden zullen ook on-line systemen gedemonstreerd worden zoals ADION, IPB, PARAC, FRANCIS, ERIC, EUDISED, e.a. Het ligt tevens in de bedoeling een aantal soft-ware pakketten ten behoeve van bibliotheek- en documentatiedoelinden op mini- en microcomputers te demonstrenen.

Op beide dagen zullen korte lezingen gehouden worden waarin de deelnemende instanties de mogelijkheden van hun specifieke dienstverlening op het gebied van de onderwijsdocumentatie uiteen zullen zetten.

De R.U. Utrecht is gemakkelijk zowel per openbaar als per eigen vervoer te bereiken. De toegangsprijs zal f 10,- bedragen. Via de media en op aanvraag zal te zijner tijd gedetailleerder informatie gegeven worden.

Inlichtingen zijn verkrijgbaar bij: SVO Den Haag, Pletterijkade 50, 2515 SH Den Haag; telefoon: 070-82 43 21 tst. 26.

Onderwijs in druk

De organisatoren van de 'Informatiemarkt Onderwijsdocumentatie' willen u tevens attenderen op het symposium 'Onderwijs in Druk'.

Dit symposium wordt gehouden op 18 en 19 april 1984 te Utrecht in Transitorium 2 in de Uithof.

'Onderwijs in Druk' is een symposium over de vele kanten aan het vervaardigen van drukwerk voor het eigen onderwijs. Gericht op docenten en hun medewerkers. Lezingen, posterpresentaties, expositie en demonstratie van apparatuur, discussies en workshops. Een pakket van praktijkgerichte informatie.

Inlichtingen zijn verkrijgbaar bij: secretariaat Onderwijs in Druk, telefoon: 030-53 13 14.

Studieconferentie over audiovisuele vorming in voortgezet onderwijs

Uitbreiding en verbetering van de audiovisuele vorming van leerlingen in het Voortgezet Onderwijs staat centraal tijdens een tweedaagse studieconferentie (donderdag 24 en vrijdag 25 mei a.s.) aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, vooral bedoeld voor beleidsfunctionarissen van overheid en van onderwijsverzorgerende en -ondersteunende instellingen. Organisatoren zijn het Centraal Overleg voor Audiovisuele Media (COVAM), het Landelijk Ondersteuningsinstituut voor de Kunstzinnige Vorming (L.O.K.V.), in samenwerking met de Stichting Leerplanontwikkeling en de Katholieke Universiteit Nijmegen.

Via audiovisuele vorming wil men scholieren leren omgaan met de bekende audiovisuele media (film, televisie, radio e.d.), waaronder begrepen het zelf vervaardigen van produkties. Volgens COVAM en LOKV is het noodzakelijk deze optimaal in het voortgezet onderwijs te introduceren en uit te breiden. Tijdens de conferentie in Nijmegen presenteert men een inventarisatie van huidige methoden en deel-leerplannen: aan de hand hiervan wil men nagaan welke maatregelen nodig zijn voor verdere leerplanontwikkeling, onderwijsbegeleiding en opleidingen. Ook komt aan de orde wat de overheid zou moeten doen om audiovisuele vorming als volwaardig leergebied een plaats te geven in het onderwijs.

Inlichtingen zijn verkrijgbaar bij: COVAM, Postbus 30, 3870 CA Hoevelaken (t.a.v. de heer J. H. A. Simhoffer), tel.: 03495-3 42 14.

Inhoud andere tijdschriften

Info

15e jaargang, 1984, nr. 1

De Open Universiteit tweede kansonderwijs? door W. Boerkamp

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

22e jaargang, 1983, nr. 12

Tijdschrift voor Orthopedagogiek 1961-1980, door C. M. van Rijswijk

De omgeving in (ortho)pedagogisch perspectief, door J. D. van der Ploeg

De omgeving in (ortho)pedagogisch perspectief, door P. A. de Ruyter

De theorie van de kundige ingreep, door J. Rispens

Theorie en Praxis in de orthopedagogiek, door H. Baartman

De paradox van de theoretische hulpverlening, door S. Miedema

Leerproblemen als opvoedingsproblemen, door L. M. Stevens

Leerproblemen als opvoedingsproblemen? door J. J. Dumont

Prof. dr. D. Zuithoff met emeritaat, door A. van Gennep

Ontvangen boeken

Dort-Slijper, M.K. van, *Grammatica in het basisonderwijs*. Martinus Nijhoff, Leiden, 1984, f 37,50.

Franssen, H. A. M. en N. A. J. Lagerweij (red.), *Onderwijskunde in ontwikkeling*. Educaboek, Culemborg, 1983, f 45,-.

Jansen, F., *Veranderend leerkrachtgedrag en sociale ontwikkeling van leerlingen*. SVO-reeks 73, Flevodruk, Harlingen, 1983, f 37,-.

Rosendaal, B. W., H. P. Stroomberg, H. J. M. van der Zee (red.), *Opleiden, leren en werken*. Boom, Meppel, 1983, f 26,50.

Stroomberg, H.P., H.J.M. van der Zee, B. W. Rosendaal, *Leren van volwassenen. Contouren van een didactiek*. Boom, Meppel, 1983, f 27,75.

Veen, T. van der, *Differentiatie: van waarom tot hoe*. Van Gorcum, Assen, 1984, f 39,90.

Ontvangen rapporten

Damhuis, R., K. de Glopper, H. Wesdorp, *Het opstelonderwijs. Stelvaardigheid in het voortgezet onderwijs: theorie en praktijk*. Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek van de U.v.A., Amsterdam, f 18,-.